

Příčiny a důsledky rozvodovosti z pohledu středoškoláků

Adéla Achillesová

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Adéla Achillesová
Osobní číslo: H17884
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Příčiny a důsledky rozvodovosti z pohledu středoškoláků

Zásady pro vypracování

- Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
- Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodinného systému, manželství a psychologie dítěte.
- Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
- Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
- Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
- Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

SMITH, Heather. Děti a rozvod. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

WARSHAK, Richard Ades. Rozvodové jedy. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-439-X.

MATĚJČEK, Zdeněk., DYTRYCH, Zdeněk. Krizová situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eva Šalenová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

14.4.2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Piatí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce, se zabývá příčinami a důsledky rozvodu z pohledu středoškoláků. Teoretická část se věnuje rodině, nastiňuje základní funkce rodiny a manželství. Druhá polovina teoretické části je zabývá samotným rozvodem a jeho následným vlivem na dítě. Praktická část je realizována formou kvantitativního výzkumného šetření, které zjišťuje příčiny a důsledky rozvodu z pohledu středoškoláků. Hlavním cílem práce bylo zjistit, jak rozvod rodičů ovlivní budoucí život adolescenta a jeho pohled na rodinu a manželství.

Klíčová slova: rodina, manželství, sociální opora, rozvod, adolescent, krize, dospívání, stres.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the causes and consequences of divorce from the perspective of high school students. The theoretical part is devoted to the family, outlining the basic functions of the family and marriage. The second half of the theoretical part deals with the divorce itself and its subsequent influence on the child. The practical part is implemented in the form of a quantitative research survey, which finds out the causes and consequences of divorce from the perspective of high school students. The main goal of the work was to find out how the divorce of parents will affect the future life of the adolescent and his view of family and marriage.

Keywords: family, marriage, social support, divorce, adolescent, crisis, adolescence, stress.

Děkuji paní Mgr. Evě Šalenové za vedení práce, pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce. Taktéž chci velmi poděkovat své rodině, která mi byla oporou a svým kamarádům.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA.....	12
1.1 FUNKCE RODINY	13
1.2 PROMĚNY RODINY	13
1.3 RODINA JAKO SOCIÁLNÍ OPORA.....	14
2 MANŽELSTVÍ.....	15
2.1 VZNIK MANŽELSTVÍ	15
2.2 KRIZE V MANŽELSTVÍ.....	16
3 ROZVOD	18
3.1 ROZVODOVÉ ŘÍZENÍ.....	18
3.2 PSYCHICKÁ POROZVODOVÁ KRIZE	19
4 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	21
5 DĚTI A ROZVOD.....	23
PRAKTICKÁ ČÁST.....	24
6 METODY VÝZKUMU	25
6.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	25
6.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	26
6.3 VÝZKUMNÉ CÍLE.....	26
6.4 METODA SBĚRU DAT	26
6.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR A REALIZACE VÝZKUMU.....	27
7 VÝSLEDKY VÝZKUMU	28
7.1 INFORMACE O RESPONDENTECH.....	28
7.2. DÍLČÍ CÍL <i>ODHALIT PROŽITKY RESPONDENTŮ V OBDOBÍ ROZVODU RODIČŮ</i>	29
7.3. DÍLČÍ CÍL <i>ODHALIT PŘÍČINY A DŮSLEDKY ROZVODU PODLE STŘEDOŠKOLÁKŮ</i>	35
7.4. DÍLČÍ CÍL <i>ZJISTIT AKTUÁLNÍ VZTAH S RODIČI</i>	38
7.5. DÍLČÍ CÍL <i>ZJISTIT VLIV ROZVODU RODIČŮ NA BUDOUCÍ ŽIVOT ADOLESCENTA</i>	39
7.6 SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	41
ZÁVĚR.....	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
SEZNAM OBRÁZKŮ	45

SEZNAM TABULEK.....	46
SEZNAM GRAFŮ	47

ÚVOD

Téma této bakalářské práce je Příčiny a důsledky rozvodovosti z pohledu středoškoláků.

Téma jsem volila především z důvodu, že se v mém okolí tato problematika vyskytuje poměrně často. Sama jsem si rozvodem rodičů prošla v období, kdy jsem byla ve zmíněném středoškolském věku. Mám tedy s tímto fenoménem dnešní doby své vlastní zkušenosti.

Přesto, že je rozvod obtížný pro děti jakékoli věkové kategorie, myslím si že právě zmíněné období adolescence, tedy středoškolský věk je obzvlášť zásadní. Je to doba dospívání, oporu obou rodičů tedy potřebují nejvíce.

Rozvod je problémem přibližně poloviny populace. Ať už bereme manželství jakkoli, je to vlastně sázka do loterie. Manželství jednoduše funguje nebo nefunguje. Proč tedy někdo vydrží ve společném manželství až do smrti a jinému stačí jen několik málo měsíců, popřípadě let. Chybí snad lidem porozumění a trpělivost, aby překonali životní strasti, které je nakonec doženou k tak radikálnímu řešení jako je rozvod a děti jsou pouze v roli přihlížejících diváků.

V určitých případech je však rozvod nevyhnutelný. Pokud jsou příčiny patologického charakteru, jako je domácí násilí, závislost na drogách či alkoholu, popřípadě kriminální činnost je rozvod nevyhnutelný a jistě pro poškozeného osvobozující. Mnohdy však dochází k rozvodu jen z malicherných důvodů, které se dají řešit i jinou cestou, nežli přímo rozvodem. Vždy by mělo být před samotným rozvodem zásadní pokusit se zapracovat na změně zažitého chování, které může být zdrojem konfliktů. Zvláště zásadní je to v případech, kdy jsou v manželství přítomny už i děti.

Pro děti žijící v rozvádějící se rodině je to zkušenost traumatizující, bez ohledu na to, zda je dítě malé nebo dospívající. Jedná se o velmi náročnou a mnohdy po psychické stránce bolestivou zkušenost, kterou si někteří rodiče ani neuvědomují. Neuvědomují si, že dítě je neustále vystaveno neshodám a hádkám rodičů. Dítě má své rodiče rádo stejně, bez ohledu na to, jak se k němu chovají.

Předkládaná bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části je věnován prostor vymezení základních termínů a teoretických znalostí, které se zabývají problematikou rodiny a jejích funkcí, vymezením manželství a možných krizí v něm, dále rovněž rozvodem a jeho vlivem na rodinu, jednotlivce, děti. V neposlední řadě je věnován prostor vymezení adolescence, přístupu k rodině v tomto období a vlivem, jaký má rozvod na dítě. Praktická část se zabývá především kvantitativním výzkumem, jehož prostřednictvím byl zjišťován názor středoškoláků v posledních ročnících na problematiku rozvodu. Nástrojem ke sběru dat byl dotazník.

Cílem teoretické části práce je přehledně, výstižně a srozumitelně shrnout poznatky o problematice rozvodu manželství ve vztahu k dětem, a to se zaměřením na adolescenty. Cílem výzkumného šetření, které je obsahem praktické části této práce, je zjistit názory středoškoláků posledních ročníků na téma rozvodu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Úvodem je zcela nezbytné vymezit a definovat co vlastně pojem rodina znamená. „Rodina je obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 940)

Rodina je tedy skupina dospělých jedinců, které spojuje přímí příbuzenský vztah, povinností každého člena je zodpovědná výchova dětí. Ve všech společnostech nacházíme takzvané nukleární rodiny. Jde o rodinu, kterou tvoří dva dospělí lidé spolu s vlastními či adoptovanými dětmi. V domácnosti spolu žijí jednotlivci, popřípadě skupiny osob sdílející společné bydlení a věci potřebné k životu. (Giddens, 2013, s. 308-309)

„Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech, je dynamický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství, nebo partnerství“ (Kraus a Poláčková, 2001, s. 78)

Rodina zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu, vytváří socializační a výchovné prostředí pro děti. Taktéž má za úkol je usměrňovat, ovlivňovat a chránit. Ve vztahu ke společnosti plní rodina roli reprodukční. V průběhu dějinného vývoje se rodina proměňuje a některé funkce ztrácejí svůj původní význam. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 79)

Dle Parsonse vede strukturální diferenciaci rodiny, tj. změna široké rodiny v rodinu „nukleární“ (Parsons, 1951, s. 271)

Z biologického hlediska je funkce rodiny založená pouze na reprodukci potomstva, což vede k zachování živočišného druhu. (Hintnaus, 1998, s. 1) Co se sociologického hlediska týče, je rodina primární skupinou, rozvíjejí se v ní tedy nejen komunikace, ale i osobní a interpersonální vazby. Ačkoli je rodina zcela specifickou sociologickou skupinou, platí i zde určitá pravidla a zákonitosti, především tedy hierarchické uspořádání. Všichni členové zde musí plnit určitou roli a dodržovat pravidla, každá rodina má své vlastní hodnoty a normy, které striktně dodržuje. (Hintnaus, 1998, s. 26)

1.1 Funkce rodiny

V současné moderní společnosti, jsou nároky kladené na rodiče stále vyšší. Údajně je tato skutečnost zapříčiněná nedostatečným plněním potřebných funkcí, přes to se však rodina stala hlavním útočištěm pro její členy v této nelehké době. Jedná se tak o nenahraditelnou instituci. (Kraus, 2008, s. 81)

Proměny v plnění funkce rodiny:

Biologicko-reprodukční funkce: Tato funkce má zabezpečit nejen přivedení potomků na svět, ale také podmínky potřebné pro jejich zdravý vývoj. Plození dětí je zejména v současné době otázkou priorit. Ženy v dnešní době usilují o karierní růst a před porodem chtějí být zabezpečeny.

Sociálně-ekonomická funkce: spočívá v materiálním zabezpečení rodiny, chodu domácnosti a sociální jistotě. Současný trh je na rodině, jako na významném spotřebiteli závislý. Zdroje a výdaje, mají v rodině odlišný charakter.

Funkce ochranná: tato funkce se zakládá na zajištění veškerých životně důležitých potřeb a to všech členů, kteří rodinu tvoří.

Sociálně-výchovná funkce: dítě si osvojuje základní návyky, chování ve společnosti, přizpůsobuje se sociálnímu životu. Rodina působí na své členy v určitých jevech, jako jsou sociální, kulturní, zdravotní, mravní a jiné. Socializace je velmi důležitá. Dítě od své rodiny přijímá řadu informací, které uplatňuje po celý svůj život. Vzorem bývají děti především rodiče a starší sourozenci.

Funkce rekreační, relaxační, zábavná: je nezbytná pro celou rodinu, ale především pro děti.

Emocionální funkce: pokud má být rodina funkční, musí obsahovat různá kritéria, jako je například empatie, pomoc, objetí, vzájemná láska. Pro děti je velmi důležité cítit v rodině harmonii a sounáležitost. (Kraus, 2008, s. 81-83)

1.2 Proměny rodiny

U tradiční rodiny dochází k významným změnám zejména ve dvacátém století. Tyto změny se projevují především ve ztrátě podoby a funkce původní rodiny. K těmto změnám řadíme:

1. Pro funkci rodiny není nezbytnou součástí uzavření manželství.
2. Rozvodovost značně snižuje kvalitu a stabilitu dnešní rodiny. Téměř každé druhé manželství končí rozvodem.

3. Struktura rodiny se také mění s plánovaným rodičovstvím, soužitím s rodiči a ostatními sociálními dopady.
4. Rodiče jsou v plném pracovním nasazení, jsou na ně kladeny stále vyšší nároky a v zaměstnání tráví většinu času, který by měli trávit se svými dětmi.
5. V současné emancipované společnosti, ženy touží po kariéře stejně jako muži, což značí dvoukariérová manželství. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 25-27)

Zejména tyto proměny odehrávající se v rodině, vedou k nestabilitě a tím pádem k nemožnosti správného plnění těchto funkcí.

1.3 Rodina jako sociální opora

Každý jedinec patřící do rodinného kruhu má určitý vývojový úkol, závisí však na všech z účastněných členů, jak v dané etapě vývoje zvládnou své úkoly plnit. (Plaňava, 2000, s. 138)

Schopnost rodiny vychovávat děti a řešit problémy s nimi spojené, je závislá na napojení se na sociální okolí. Znamená to, že není napojena pouze na přímé rodinné příslušníky, ale patří sem i známí, přátelé, rodina a podobně. Většina malých rodin žijících samostatně, řeší závažná rozhodnutí s širokou rodinou, ať už jde o narození potomka, nebo nemoc v rodině. (Matoušek, 2003, s. 84)

2 MANŽELSTVÍ

Manželství je legalizovaný svazek dvou osob, který se v Evropě považuje za běžnou součást lidské existence. Je založeno na myšlence romantické lásky a náklonosti vycházející z přesvědčení, že se k obě lidé hodí. (Giddens, 2013, s.315)

Nejdůležitějším předpokladem manželské shody při výchově dětí, je šťastné a spokojené manželství. Významnou okolností, vedoucí k harmonickému manželství je i radostné a bezproblémové dětství a kvalitní materiální základna, která tvoří podstatu úspěšného vztahu. „Podmínkou dobrého manželského soužití je, aby se manželé ve všech podstatných stránkách své osobnosti harmonicky doplňovali.“ (Máchová, 1974, s. 62)

2.1 Vznik manželství

„Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství. Toto prohlášení musí muž a žena učinit buď před obecním úřadem pověřeným vést matriky („matričním úřadem“), nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, které jsou k tomu oprávněny zvláštním předpisem.“ (Dvořáková Závodská, 2002, s.12)

Zákon o rodině ze dne 4. prosince 1963

- (1) Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem
- (2) Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí (Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Část první manželství)

Manželství je základem pro vytvoření rodiny s optimálním prostředím pro výchovu potomků. „Manželství je jedna z nejvýznamnějších institucí individuálního života pohlavně zdravých jedinců.“ (Máchová, 1974, s.55)

Dle českého statistického úřadu uzavřelo v roce 2019 sňatek 54,9 tisíce párů, což je o 400 více, než o rok dříve. Počet uzavřených manželství se každým rokem zvyšuje a to u svobodných, rozvedených ale i ovdověných jedinců. Nejvíce sňatku 10,8 tisíce proběhlo v červnu, což se shoduje s uplynulými lety. V srpnu se uskutečnilo téměř o 2 tisíce méně sňatků, než v červnu a to o 9,0 tisíce. Nejvíce nevěst bylo ve věku 25-29 let, ženichů bylo nejvíce ve věku 30-34 let.

V rámci vzájemného soužití manželů můžeme definovat základních pět rovin:

- (1) Finanční hospodaření a domácnost
- (2) Konzumace volného času
- (3) Sexuální soužití
- (4) Výchova dětí
- (5) Komunikace partnerů

Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva. Jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti. Manžel má právo na to, aby mu druhý manžel sdělil údaje o svých příjmech a stavu svého jmění, stejně tak jako i o svých stávajících nebo i uvažovaných pracovních, studijních a jiných podobných činnostech. Manžel je povinen při volbě svých pracovních, studijních a podobných činnostech brát zřetel na zájem rodiny, druhého manžela i nezletilé dítě, které žije spolu s manžely v rodinné domácnosti. (občanský zákoník č. 89/2012., díl 4. povinnosti a práva manželů § 687)

Každý z manželů přispívá na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností, možností a to takovým způsobem, aby životní úroveň všech členů rodiny byla zásadně srovnatelná. Poskytování majetkových plnění má stejný význam jako osobní péče o rodinu a její členy. (občanský zákoník č.89/2012., díl 4. uspokojování potřeb rodiny, díl 4. uspokojování potřeb rodiny §690)

2.2 Krize v manželství

Krizové situace v manželství nastávají v období, kdy je manželství ohroženo a přestává plnit své funkce. Toto období je provázáno smutkem, sebelítostí a nadějí na změnu. Nastalá situace může ovlivnit i plnění základních funkcí společného soužití, a to od výchovy dětí až po intimní vztahy. (Plaňava, 2000, s.150)

Vnější a vnitřní krizové faktory manželství, rozděleny podle Plzáka.

Vnitřní vlivy – komunikace, rodinné hospodaření, využití volného času, výchova dětí, sexuální soužití.

Vnější vlivy – vliv rodičů, příbuzných přátel, mimomanželských vztahů

Jednotlivé vlivy se propojují, aby se spojily v určitý celek. (Novák, 2004, s.15-19)

Dysfunkční vztahy

1. Vztahy navyklé na komfort – dvojice zprvu žijící v harmonii, postupem času se začnou objevovat konflikty, které ve vztahu přetrvávají, mnohdy i dlouhá léta.
2. Devitalizované vztahy – z počátku vztahu hluboce zamilovaní manželé, avšak v průběhu svazku láska vymizela, manželé nemají společné aktivity a nic spolu nesdílejí.
3. Pasivně sourodé vztahy – v tomto vztahu je pasivita manželství od počátku. Každý z partnerů si své zájmy realizuje v jiném prostředí a s jinými lidmi.
4. Vitální a totální vztahy – funkční typy vztahů, převládá harmonické soužití partnerů, vztah je na prvním místě, partneři mají společné aktivity a jsou soběstační. (Plaňava, 2000, s.65-70)

Manželské krize jsou nejtěžším obdobím manželského života, o to horší je však fakt že v naprosté většině jsou všem hádkám manželů vystaveny i děti. Nejtěžším časovým obdobím manželství je prvních deset let. (Plaňava, 2000, s.151)

3 ROZVOD

„V současnosti se stal rozvod v mnoha zemích závažným sociálním jevem. Pro celou rodinu to znamená zásadní změnu a zásah do života všech jejích členů, nese sebou mnoho sociálních, psychologických a ekonomických důsledků. Rozvod se většinou vážně dotýká dětí, které jsou v celé záležitosti nevinně“ (Klégrová, Zelená, 2006, s. 44)

Nejčastějším důvodem rozpadu manželství je nevěra, komunikační potíže, alkohol, citové ochladnutí aj. Po mnoha století bylo manželství ve většině částí světa považováno za nezrušitelné. V dnešní době je rozvod podle zákona možný ve všech průmyslových, rozvíjejících se společnostech po celém světě. Zákon rozvod neuznává pouze na Maltě a Filipínách. Manželské páry však rozvodu mohou dosáhnout v zahraničí.

Rozvodovost nicméně nemusí vždy vypovídat pouze o nešťastném manželství. Rozpad manželského soužití může být i otázkou financí, což způsobuje hádky a stres. Rozvod manželství není chybou pouze jednoho z partnerů, do jisté míry je sňatek hodnocen podle osobního uspokojení, jaké nabízí. Rostoucí počet rozvodovosti nesouvisí přímo s hloubkou nespokojenosti spojeného s manželským soužitím, nýbrž jde o obecné rozhodnutí učinit svazek prospěšným a uspokojujícím. (Giddens, 2013, s. 324-328)

Důvodem k rozvodu manželství může být i ukvapený sňatek, kdy se pár rozhodne pro manželství, aniž by se partneři navzájem dostatečně znali. Teprve po uzavření sňatku poznávají, že mají naprosto odlišné povahové vlastnosti a zcela jiný postoj k řešení zásadních životních problémů společného života, výchovy dětí a trávení volného času. (Dvořáková Závodská, 2000, s.70)

3.1 Rozvodové řízení

Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže manželství je tak trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. (Dvořáková Závodská, 2000, s. 70)

Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu

1. Se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabýlo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistil i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo

2. Se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně podílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.
3. Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželství. (§ 755 zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník).

Intenzita rozvodů v České republice na rozdíl od většiny ostatních demografických procesů, neměnila výrazněji až po roce 1989. Následkem liberalizace rozvodové legislativy a větší tolerance společnosti k rozvodům jako řešení partnerských problémů se rozvodovost zvyšovala již v průběhu předchozích desetiletí. Nárůst postupně pokračoval i v 90. letech 20. století a v prvních letech století nového. Přesto byl v roce 2012 počet rozvodů (26,4 tis.) dokonce nejnižší od roku 1999 (23,7 tis.), kdy rozvodovost v zemi výrazně ovlivnila novelizace zákona o rodině (k 1.8.1998). Ta totiž změnila podmínky pro ukončení manželství, zejména těch s nezletilými dětmi. A tak výsledky za rok 1999 byly dokonce srovnatelné s údaji za rok 1979. Od té doby se hodně změnilo. V první polovině 50. let 20. století končila rozvodem desetina manželství. Hranice 30% byla poprvé překonána v roce 1975 a na hodnotu 50% vystoupala míra rozvodovosti v roce 2010. (český statistický úřad-obrat v rozvodech)

Dle českého statistického úřadu bylo ke konci roku 2019 rozvedeno 24,1 tisíce manželství, což je srovnatelné množství jako v roce minulém. Celkový počet rozvodů tvořil 41% bez nezletilých dětí, s toho 59% rozvedených s nezletilými dětmi. Věkový průměr rozvedených tvořil z jedné čtvrtiny manžele ve věku 40-44 let, u mužů tvořila jedna pětina průměr 45-49 let, naopak ženy ve věku 35-39 let. Jedna pětina manželů ukončila svazek trvající průměrně 5-9 let, s toho 19% téměř shodně bylo manželství ukončeno po 10-14 letech. (český statistický úřad-pohyb obyvatelstva 2019)

3.2 Psychická porozvodová krize

Jedná se zpravidla o dlouhodobé vyrovnání se, ze ztroskotaného manželství. Klíčovými body pro vyrovnání se s touto skutečností jsou – distancování se od manželství, odpoutání muže od ženy jako partnerů, oddělit nepovedené manželství od rodičovství.

Distance – tento krok je v tomto období velmi důležitý, znamená s odstupem času pohlédnout na faktory, které vedli k selhání manželství. Uvědomit si chyby a neopakovat je.

Odpoutání muže od ženy jako partnerů – další klíčová fáze v níž je nezbytné přijmout fakt, že jako partneři si nic nedlužíme, jeden od druhého nic neočekává a nemusí nic řešit.

Oddělení nepovedeného manželství od rodičovství – i když manželství selhalo, je povinností obou dále plnit rodičovské poslání i když v jiných podmínkách. Po rozvodu si potřebuje každý z partnerů, najít vlastní identitu.

Identita – je odpovědí na osobní otázky, které si klademe, ve světě lidských vztahů. V době rozpadu manželství se „rodinná a manželská“ identita hroutí. (Plaňava, 1986, s. 28-29)

Psychická krize z rozvodu se objevuje ve čtyřech fázích:

1. Fáze protestu – Partner porozvodovou situaci velmi těžce snáší, reaguje prudkými hádkami, panikou, strachem, psychickou slabostí, úzkostnými stavy a depresí.
2. Fáze negace – snaha potlačit stresující události, utlumit traumatizující myšlenky, odvrácení pozornosti od rozvodové situace.
3. Fáze intruze – pro tuto fázi je typické vracet se ke vzpomínkám, myšlenkám, představám, tato fáze je velmi složitá a může vést k psychickému zhroucení.
4. Fáze vyrovnávací – cílem této fáze je vyrovnat se se skutečností. (Mlčák, 1996, s. 56)

„Ne nedostatek lásky, ale nedostatek přátelství zavinuje nešťastná manželství.“ (Friedrich Nietzsche)

4 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

„Úmluva OSN o právech dítěte vešla v platnost v roce 1990, všechny členské státy (kromě USA a Somálska) stanovila základní práva dětí na celém světě. Tato úmluva definuje dítě jako každého člověka mladšího 18 let, pokud jednotlivé státy už nemají starší definici.“ (Giddens, 2013, s. 278)

S. Freud nazývá toto období genitálním stádiem. Puberta je důležitým biologickým mezníkem a především zásadním sociálním mezníkem, při dosažení určitého stupně rozvoje, je ukončení základní školy a volba povolání.

Souhrn těchto změn vede ke ztrátě starých jistot. Určitá jistota, je závislost na rodině. Změna identity je úkolem puberty, k dosažení nové přijatelné pozice. Tělesná změna je v tomto věku citově prožívaná, dospívání u dívek přichází dříve, než u chlapců, přecitlivělost a změna nálad, se projevuje větší impulzivitou a nedostatkem sebeovládání. (Freud cit. dle Vágnerové, 1999, s. 237-243)

Rodina je pro pubescenta velmi důležitá. Pokud ale rodiče v tomto období řeší vlastní problémy, středního věku, např. rozvod, nezbyvá už dostatek času, trpělivosti ani energie pro řešení potíží dospívajícího dítěte. Vztah k matce se mění, dítěti začíná vadit nadměrná péče ze strany matky. Vztah matky s dcerou není tak výlučný a specifický. Vztah otce a syna je charakteristický větší idealizací otce a důrazem na potřebu sdílení mužské identity. (Vágnerová, 1999, s. 283.)

Dospívání probíhá u každého jedince individuálně. Příčinou mohou být odlišné postoje v rodině, či samotným dítětem. Pokud je rodina příliš autoritativní, nemá jedinec dostatek sil k odpoutání se od takové vazby. Identita zůstává vázaná na stejné rodinné role.

Submisivní strategie rodičů bývá spojena s emočním vydíráním. Při jakémkoli pokusu pubescenta o vytvoření jiných vazeb mimo rodinu, je trestán (Vágnerová, 1999, s. 283-284)

Pubescent je manipulován vyčítáním s důrazem na sebeobětování, nemocí a slabosti rodiče. Pokud rodina neplnila správně své funkce ve vztahu k bezpečí a jistotě, vazba pubescenta na rodiče bývá narušena, citové vazby jsou slabé a chybí zkušenost z rozvojem osobnosti, potvrzení vlastních kompetencí, proces odmítání autority. (Vágnerová, 1999, s. 284.)

Určité životní situace jsou pro psychiku velkou zátěží a dokáží člověka naprosto změnit. Stres u dětí může vyvolat maladaptivní chování. Mezi události které toto chování vyvolávají, patří smrt rodiče, rozvod rodičů, popřípadě jejich separace. Vývojové úkoly a vývojové přechody spolu souvisí. Vývojové přechody můžeme dělit na - globální přechod z dětství do adolescence, z adolescence do dospělosti, z dospělosti do stáří.

Dílčí vývojové přechody – nástup do školky, školy, manželství, zaměstnání.

Normativní vývojové přechody – nevybočují ze zvyků dané populace.

Non normativní vývojové přechody – reflektují osobní cíle a životní situace člověka.

Vývojové úkoly – determinované aktivity, u kterých se očekává, že nastanou v určitém věku.

Vývojové úkoly mají různou formu, například vztahové – začlenit se do kolektivu.

Biologické – umět zacházet s menstruací, polucí, osobní psychologické kvality (morálka, zodpovědnost), vzdělávací cíle (maturita), sociální role (manžel, manželka, rodič).

Tranzitorní přechodové krize, pro určité věkové období:

1. Období vzdoru – rozvíjení a uvědomování si své osoby, mezi 2-3 rokem
2. Krize pubertální, dospívání – mezi 12-14 rokem, potřeba osamostatnění a příprava na dospělost.
3. Krize rané dospělosti – mezi 20-25 rokem, definitivně přestává být dítětem, je očekávaná zodpovědnost a samostatnost.
4. Krize třicátníků – mezi 28-35 lety, první fáze dospělosti, vylepšuje volby ovlivňující jeho další život.
5. Krize středního věku – mezi 45-50lety, období vnímané jako možnost uskutečnit poslední zásadní změny.
6. Krize pokročilého stáří – mezi 70-75 lety, klesá výkonost člověka, přichází nemoci a strach z blížící se smrti. (Thorová, 2015, s.28-37).

5 DĚTI A ROZVOD

Rozvod rodičů je bezesporu dětmi zpravidla velmi těžce snášen. Pokud se ale rodiče dokáží brzy vyrovnat s útrapami způsobených rozvodem a nejdůležitější místo přiřadí potřebám dítěte, přispějí tak k jejich duševní pohodě. V určitých případech může být rozvod rodičů pro dítě to nejlepší. Pokud je soužití rodičů dlouhodobě narušeno hádkami či násilím, kterému dítě přihlíží.

Dětem lze pomoci, aby o rozvodu manželství svých rodičů uvažovaly jinak. Dítě by mělo vědět, že rozvod je problém dospělých, kteří jsou zodpovědní lidé a lze jim důvěřovat. Mnohé děti však trpí pocitem viny, že nedokázaly rodiče usmířit.

Většina dětí prožívá rozvod rodičů proměnlivými emocemi, kterým je obtížné porozumět. (Smith, 2004, s.25-35) Záleží také na věku dítěte.

Děti v předškolním věku - myslí prakticky a mít úplnou rodinu pro ně znamená mít domov. Ztrátu silně prožívají a trápí je, že rodiče již nežijí spolu. Předškoláci své obavy a smutek často zakrývají agresivním chováním, trucováním.

Děti od pěti do devíti let – v tomto věku jsou děti vzpurné, vzpouzí se hranicím a pravidlům nastoleným rodiči. Při rozchodu rodičů, se zlobí na oba. Zlost si však vybíjí na tom, který je právě s nimi. Neví si rady s nastalou situací a stydí se za ni. Mohou cítit potřebu postavit se na stranu jednoho z rodičů.

Děti od deseti do dvanácti let – v tomto věku mají děti dostatek zájmů a činností, kterými tráví většinu času, svůj hněv směřují na jednoho z rodičů o kterém jsou přesvědčeni, že zavinil rozpad rodiny. Často se až přehnaně snaží pomáhat ostatním, za rozchod rodičů se mohou před vrstevníky stydět. (Coloroso, 2008, s.110-113.)

Dospívající – jsou takřka dospělí a zdají se být nezávislí s vlastní identitou a hodnotami. Dá se říci, že jsou schopni porozumět rozvodu, ale byli by raději, kdyby se jím nemuselo zabývat. Své chování mohou dovést až do extrému. V tomto věku se mohou lehce dostat do problémů se zákonem (drogy, alkohol..). Mají tendence se přidat na stranu rodiče, který více trpí. Problémům doma se mohou chtít vyhnout odchodem do vlastního domova s přítelem, přítelkyní. (Coloroso, 2008, s. 115)

Problematika rozvodů se týká velké části společnosti a má nepochybně negativní dopad i na děti a dospívající, čemuž se budu nadále věnovat v praktické části.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODY VÝZKUMU

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje na názory středoškoláků. V této části vymezíme výzkumný problém stanovíme výzkumné cíle a otázky, metodu výzkumu, vytyčíme výzkumný vzorek a metodu sběru dat.

6.1 Vymezení výzkumného problému

Výzkumným problémem jsou příčiny a důsledky rozvodu z pohledu středoškoláků.

Adolescence

Dospívání znamená počátek ztráty rodičovské kontroly nad dětmi. Postupný přechod adolescenta k dospělosti, závisí na tom, jak rodiče dbají na dodržování určitých zásad. Způsoby adolescentů bývají často nesnesitelné, proto je důležité, aby byly na výchovu oba rodiče a mohli se spolu poradit a domluvit. Podstatně hůře je na tom rodič, který je na to sám. (Orvin, George, 2001, s.12-13)

Rozvod

Příčinami rozvodu manželství, je porušování manželských povinností. § 18 definuje zákon o rodině takto: Žít spolu, být si věrni, respektovat se, pomáhat si, společně pečovat o děti a mít stejná práva a povinnosti. Manželství může být rozvedeno „ po dohodě“, je to zjednodušení rozvodového řízení pro manželské páry, jejichž spolužití není schopné plnit společenské funkce ustanovení § 240, zákon o rodině z roku 1998.

Předpoklady rozvodu, při nichž musí být splněny tři podmínky:

- Manželství trvalo alespoň 1 rok
- Ke dni podání žaloby spolu manželé nejméně 6 měsíců nežijí
- Druhý manžel se k tomuto rozvodu připojí

Další kritéria, která musí být splněna jsou:

1. Vypořádání společenského jmění manželů, i ostatních majetkových vztahů na dobu po rozvodu
2. Písemná smlouva o vypořádání společného bydlení

3. Dohoda o vyživovací povinnosti
4. Pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu. (Dvořáková, Závodská, 2002, s. 5-7)

6.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou příčiny a důsledky rozvodu podle středoškoláků?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké jsou příčiny a důsledky rozvodu podle středoškoláků?
2. Jaký vliv bude mít rozvod rodičů na budoucí život adolescenta?
3. Jaké prožitky měli respondenti v období rozvodu rodičů?
4. Jaké jsou aktuální vztahy respondentů s rodiči?

6.3 Výzkumné cíle

Dle určitých výzkumných otázek jsme vytvořily tyto výzkumné cíle.

Hlavním výzkumným cílem bylo zjištění příčin a důsledků rozvodu z pohledu středoškoláků.

Dílčí cíle:

1. Odhalit příčiny a důsledky rozvodu podle středoškoláků.
2. Zjistit vliv rozvodu rodičů na budoucí život adolescenta.
3. Odhalit prožitky respondentů v období rozvodu rodičů.
4. Zjistit aktuální vztahy respondentů s rodiči.

6.4 Metoda sběru dat

Jako metodu sběru dat jsme, pro získání co největšího počtu relevantních odpovědí zvolili dotazníkové šetření. Dotazník jsme volili především pro to, že otázky jsou předem pečlivě připraveny a respondenti na něj odpovídají písemně což jim umožňuje si jednotlivé odpovědi promyslet, popřípadě se k jednotlivým bodům vracet. (Chráska, 2016, s. 158)

Dotazník je zcela anonymní a obsahuje 21 uzavřených případně polouzavřených otázek – jednou z nabízených možností byla otázka s textovou odpovědí (např. Jiné prosím vypíšte:.....) – a otázek výčtových s textovou odpovědí. Úkolem dotazníkových otázek bylo nejprve zjistit poměr pohlaví dotazovaných a také zastoupení jednotlivých věkových i ročníkových kategorií.

6.5 Výzkumný soubor a realizace výzkumu

Výzkumným souborem jsou studenti středních škol primárně z rozvedených popřípadě rozvádějících se rodin. Cíleně jsme si zvolili střední školy z Jihomoravského a Zlínského kraje. Před samotou praktickou realizací, výzkumného šetření byla domluvena spolupráce na výzkumu z vedením vybraných škol.

V rámci dotazníku zaměřeného na příčiny a důsledky rozvodu ze subjektivního pohledu středoškoláků, jehož rodiče se rozvedli, eventuálně se rozvádějí, jsem oslovila celkem 139 respondentů ve věku od 16 do 21 let, kteří jsou studenty středních škol.

Výzkum byl proveden v období od ledna 2020 do dubna 2020. Nejvíce odpovědí bylo zaznamenáno v prvním měsíci a půl.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Výsledky výzkumu jsou rozděleny do podkapitol a data zpracovány za pomoci Microsoft Excel. Pro lepší orientaci jsou data zpracována i v tabulkách a grafech.

7.1 Informace o respondentech

První část dotazníku zjišťuje základní údaje respondentů:

- pohlaví
- věk
- studovaný ročník

Mezi všemi respondenty bylo celkem 65 mužů, 73 žen. Celkem 45 respondentů je aktuálně studenty 1. ročníku, 30 respondentů studuje ve 2. ročníku, 39 respondentů ve 3. ročníku a 24 respondentů jsou studenty 4. Ročníku.

Obrázek 1 – pohlaví

73	65
----	----

Tabulka 1 - pohlaví

Úskalím dotazníku se stalo zjištění, kolik z respondentů pochází z rozvedeného manželství rodičů, kolik jich rozvod svých rodičů právě prožívá, ale rovněž kolik respondentů setrvává s nerozvedenými rodiči (otázka č. 5). Tím se značně snížil počet respondentů, jejichž dotazník byl pro dotazníkovou sondu a její vyhodnocení relevantní.

Ze 139 dotazníků tedy bylo relevantních pouze 91. Z toho 42 dotazovaných zastupovali muži (46 %), 49 dotazovaných ženy (51 %). Věkové zastoupení těchto jedinců činilo 21 šestnáctiletých, 18 sedmnáctiletých, 20 osmnáctiletých, 16 devatenáctiletých, 13 dvacetiletých a 3 jednadvacetiletých, kteří většinou opakovali jeden z ročníků střední školy, přičemž celkem 26 respondentů je aktuálně studenty 1. Ročníku, 24 respondentů studuje ve 2. Ročníku, 22 respondentů ve 3. Ročníku a 19 respondentů jsou studenti ročníku čtvrtého.

Ze všech 139 respondentů odpovídalo na **otázku č. 4**, zda má dotazovaný obavy, že se jeho rodiče rozvedou, 47 respondentů souhlasně, 44 zvolilo odpověď Je mi to jedno, 42 respondentům by tato varianta nevadila a 5 respondentů zvolilo možnost Nevím.

Zatímco první tři otázky se zaměřovaly na základní informace, pohlaví a věk respondentů a tříd SŠ, do nichž chodí, otázky 4. a 5. Spočívaly v teoretické rovině a praktickém vydělení počtu respondentů pro výzkum relevantních. Následující otázky se již zaměřovaly výhradně na 91 respondentů, jejichž životy ovlivnil nebo aktuálně ovlivňoval rozvod rodičů. Dotazníky ostatních respondentů pro relevantní zodpovězení zkoumaných otázek již nebyly reflektovány.

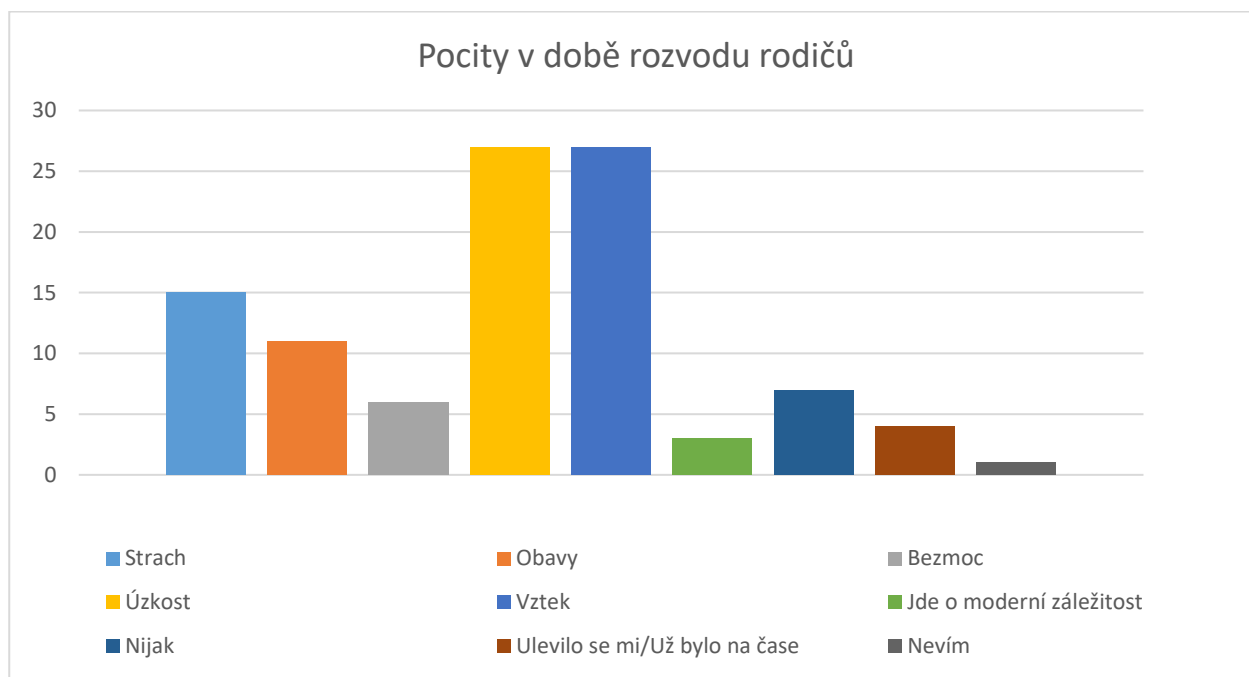
7.2. Dílčí cíl *Odhalit prožitky respondentů v období rozvodu rodičů*

Otázka č. 6: Jaké pocity jste měl/a v době rozvodu rodičů?

V rámci odpovědí na tuto otázku měli respondenti na výběr z pocitů jako strach, obavy bezmoc, úzkost, vztek a nechyběla také polouzavřená otázka s možností výběru jiného pocitu. Celkem 15 respondentů (16,5 %) odpovědělo, že jejich hlavním pocitem v době rozvodu rodičů byl strach. Obavy pociťovalo 11 respondentů (12 %), načež bezmoc 6 respondentů (7 %). Úzkost provázela rozvod rodičů 27 respondentů (23 %) a vztek rovněž 27 (23 %). Při zadání dotazníku se ukázalo, že je v tomto ohledu zaměřen příliš negativně, neboť celkem 15 respondentů (16,5 %) zvolilo možnost polouzavřené otázky, do níž uváděli, že „je to moderní záležitost“ celkem 3 respondenti, „nijak“ celkem 7 respondentů (všichni mužského pohlaví) a „ulevilo se mi“ či „bylo na čase“ 4 respondenti. Jeden respondent jako odpověď uvedl, že neví.

Praxe ukazuje, že ne všichni adolescenti na rozvod rodičů přihlížejí negativně. Dle informací získaných kvantitativní dotazníkovou sondou lze říci, že 16% dotazovaných adolescentů vnímá

rozvod rodičů pozitivně, je pravděpodobné, že jej rodičům jako alternativu sami nabízejí coby možnost, která patrně nefungujícímu svazku může jediné prospět.

Graf č. 1 – Pocity v době rozvodu rodičů

Otázka č. 7: Rozvod rodičů jste vnímal/a jako?

Celkem 26 respondentů (převážně ženského pohlaví) vnímalo rozvod svých rodičů jako zdrcující tragédii (28,6 %), naproti tomu 21 respondentů (zastoupených přibližně stejným dílem mužským i ženským pohlavím) odpovědělo, že rozvod rodičů ani nezaznamenali (23 %), jednalo se ovšem o starší ročníky dotazovaných, kteří byli zpravidla již dospělí a setrvávání ve společné domácnosti s jedním z rodičů nepovažovali za velký problém. 10 respondentů (11 %) se o rozvodu v dotazníku vyjádřilo jako o běžném jevu společnosti, který patrně zvládli bez větších obtíží a přizpůsobili se mu. Jako náročné období, s nímž už se však smířili, označilo rozvod 28 respondentů (31 %). Posledních 6 respondentů (7 %) vybralo možnost polouzavřené otázky, do níž převážně uváděli, že nevědí, pouze jedna respondentka zopakovala, že se jedná o moderní záležitost.

Z této dotazníkové otázky vyplývá, že vnímání rozvodu rodičů velmi záleží na věku adolescenta. Pro starší jedince není rozvod rodičů tolik bolestivou událostí, jako pro adolescenty kolem 17. roku věku. Vnímání rozvodu u některých jedinců navíc zlepšuje fakt, že se jedná o moderní záležitost, která je „in“ a tak vzbuzuje zájem okolí o daného jedince, který se tím stává zajímavějším, což je mezi adolescenty stále žádný fakt. Naproti tomu se v této věkové kategorii nalezne mnoho fatalistů, především mužů, kteří se buď zajímají o jiné věci, nebo se fatalismus stal jejich momentální

životní filosofií, a proto do něj zahrnují i takové milníky svého života, jakým bezesporu je i rozvod rodičů, pokud už manželé nesetrvají odděleně delší dobu, čímž to pro jejich potomka neznamena nic nového.

Otázka č. 8: Obviňoval/a jste z rozvodu některého z rodičů?

Tato otázka se při koncipování dotazníku prvotně jevila jako příliš vyžadující negativní vzpomínky a emoce, ale bez ní by dotazník nebylo možné využít k celkovému poznání problému. Respondenti mohli vybírat pouze z uzavřených otázek. Celkem 31 respondentů (34 %) obviňovalo z rozvodu matku, 30 otce (33 %) - tuto možnost zvolilo 22 žen a 8 mužů. 14 respondentů (15 %) pak vinilo oba rodiče a 16 respondentů (18 %) nedávalo vinu nikomu z nich. V původní verzi dotazníku byla u této otázky uvedena ještě polouzavřená varianta odpovědí, ta by však mohla být zavádějící, neboť osoby zvenčí vždy ovlivňují pouze jednoho z partnerů, který se následně může pro možnost rozvodu rozhodnout.

Zajímavým zjištěním je, že za rozvod dávalo vinu otci ztatožnění větších procent žen, které se v adolescentním věku mnohdy výrazně ztotožňují s vlastní matkou jako s kamarádkou. Naproti tomu matku vinili z rozvodu dotazovaní muži i ženy poněkud rovněžším dílem – 16 mužů a 15 žen. Respondenti, dříve ztotožňovaní s fatalistickým nahlížením na život nejčastěji vybírali možnost, že z rozvodu neviní nikoho, ale našel se mezi nimi i osmnáctiletý respondent, který vinu přičkl rodičům oběma. Mezi respondenty vybírajícími vinu obou rodičů se vyskytovali především muži mladšího věku (16 a 17 let), zatímco starší respondenti nedávali vinu žádnému z rodičů.

Otázky č. 9 – 12 se zaměřovaly na aspekty života adolescentních respondentů, které byly výrazně ovlivněny rozvodem jejich rodičů. Zjišťovaly klady i zápory, jaké se v životech respondentů udály po rozvodu rodičů, eventuálně ještě během něj, neboť právě probíhající rozvod nejčastěji ovlivňuje celkové fungování potomka dvojice, která právě prochází oficiálním odloučením, jaké je v drtivé většině případů nevratné a může vyústit v mnohé další rozpory, půtky, nepochopení či přijímání nových – nezakořeněných – členů rodiny, čehož si jsou potomci v adolescentním věku jistě vědomi. Tento fakt zároveň vstupuje i do adolescentní přirozené touhy vymezit se, která je náhle potlačena do pozadí mnohem důležitějším a výsostně veřejným rozhodnutím pro vymezení vlastního názoru i prostoru ze strany rodičů.

Otázka č. 9: Jsou nějaké aspekty ve Vašem životě, které rozvod rodičů **negativně** ovlivnil?

Pro tuto otázku byly zvoleny rozšiřující odpovědi dotazníku – rozhodně ano, spíše ano, rozhodně ne, spíše ne a nevím. Rovněž u této otázky se v první plánované verzi dotazníku měla nabízet ještě

polozavřená otázka, ale byla vynechána z důvodu následné možné rozrůzněnosti odpovědí, která by vedla k horší interpretaci odpovědí respondentů.

Z celkového počtu 91 respondentů, vybralo 32 respondentů rozhodně ano, 18 respondentů spíše ano, 8 respondentů rozhodně ne, 19 respondentů spíše ne a 14 respondentů nevědělo. Téměř 35% respondentů bylo tudíž rozvodem rodičů v negativním směru ovlivněno, zatímco pouhých 8,5% ve svém životě neshledalo žádný aspekt, který by byl rozvodem rodičů způsoben. Odpověď nevím vybírali převážně respondenti, kteří v 5. Otázce uvedli, že se jejich rodiče právě rozvádějí. Lze tedy soudit, že tito respondenti zatím neměli vyhraněný názor na problematiku, jako jim rozvod rodičů teprve přinášel. Pomineme-li 15% zastoupení těchto respondentů, lze spočítat, že z počtu 78 respondentů, kteří zvolili odpověď v podobě konkrétní informace, pouze 36% vybíralo negativní odpověď, zatímco rovných 50 respondentů – tedy 64% - reagovalo informací přiznávající negativní aspekty, jaké jim do života vnesl rozvod rodičů. S následkem, kdy odpověď spíše přiznává určitou nejistotu totální absence negativních aspektů způsobených rozvodem, lze dojít k závěru, že pouze 10% tedy 8 respondentů – z počtu 78 respondentů neviní za rozvodem rodičů žádné negativum, jaké by jejich život ovlivnilo. Zbylých 90% tedy spatřuje jistá – ač minimální negativa.

Neunikne pozornosti, že všech 8 respondentů, kteří zvolili jako odpověď jednoznačné ne, reagovalo v otázce 6. Zmíněním kladných, nebo žádných pocitů, což vede k celistvějšímu obrazu konkrétních rozvodů v daných – patrně nepříliš fungujících rodinách.

Zároveň zaujme, že ačkoliv v otázce č. 6 zmínili 4 respondenti kladené pocity, jimiž rozvod provázeli, v této otázce dva z nich (oba mužského pohlaví) přiznali odpovědí spíše ne určitou jistotu s kurzem, jaký jeho životní aspekty nabraly s rozvodem rodičů. Z 27 respondentů, kteří v otázce č. 9 odpovědělo, že rozvod rodičů rozhodně ovlivnil aspekty jejich života.

Otázka č. 10: O jaké aspekty se jedná? (zde můžete uvést více možností odpovědí)

K popsání pestré škály předpokládaných odpovědí v tomto případě posloužila výčtová otázka doplněná rovněž textovou odpovědí. Respondenti tak mohli přesně a zároveň pro výzkum uchopitelně popsat aspekty, které v jejich životě ovlivnil rozvod rodičů.

Aspekt negativně ovlivněného prospěchu byl v této výčtové otázce zmíněn 56krát. Tento údaj převyšuje počet respondentů, kteří v otázce č. 7 odpovídali, že rozvod rodičů pro ně znamenal zdrcující tragédii. Dokonce převyšuje i číslo 50, jaké znamená součet všech odpovědí rozhodně ano a spíše ano v předchozí otázce. Toto zjištění potvrzuje hypotézu, že ačkoliv jedinec zvolí odpověď spíše ne, nemusí to nutně znamenat hladký průběh rozvodu rodičů v jeho životě. Zároveň bylo nutné překontrolovat, zda některý z respondentů, který rozvod rodičů hodnotil kladnými přívlastky,

nevybral snížení prospěchu snad z recese, což by mohlo ovlivnit aplikovatelnost dotazníkové sondy. Tato obava se však nenaplnila.

Aspekt negativně ovlivněných vztahů s lidmi byl zvolen 18krát. A v žádném ze zkoumaných hledisek nepřinášel konkrétně uchopitelné a vyložitelné poznatky. Projevil se nezávisle na pohlaví, věku, ročníku střední školy i předchozích odpovědích respondentů. Aspekt partnerských vztahů (označený 26 krát) se projevil především u respondentek a patrně souvisel s několikrát uvedeným aspektem zmiňovaným v textové odpovědi: nepochopení okolí. Lze usuzovat, že mladé ženy otřesené událostmi rozvodu rodičů nenacházely dostatečné porozumění u svého stávajícího partnera, protože byl jejich vzájemný vztah negativně ovlivněn.

U respondentů mužského pohlaví, kteří rovněž vybrali tuto možnost, řešená informace korelovala s odpověďmi v předchozích otázkách, z nichž vyplývalo, že z rozvodu obviňovali matku a po rozvodu setrvali s otcem a že (jak bude zmiňováno v otázce č. 14) pro ně rozvod rodičů znamenal změnu bydlení – pravděpodobně dál od své stávající partnerky, eventuálně partnera (tímto se dotazníková sonda nezabývala).

Aspekt vstupu na střední školu byl označen 29krát a vždy souvisel s hlavními důsledky rozvodu (viz otázku č. 14). Zvolilo jej 12 ze 14 respondentů, kteří odpověděli, že hlavním důsledkem rozvodu jejich rodičů byla změna bydlení. Další 3 z 28 označili za hlavní důsledek rozvodu finanční krizi. U zbývajících čtrnácti respondentů souvisel vstup na střední školu patrně se snížením prospěchu, jehož aspekt všichni tito respondenti ve výčtové otázce rovněž vybírali.

Podobně jako aspekt partnerských vztahů byl markantně označován také aspekt rozvodem negativně ovlivněných kamarádkých vztahů. Tyto rovněž souvisely se změnou bydlení respondentů a zřejmě také s finanční krizí. Aspekt byl vybrán celkem 31krát, z čehož vyplynulo, že patrně souvisel i se sporem o děti (shoda ve čtyřech případech) a se ztrátou aktuálního partnera (shoda ve třinácti případech). Devět respondentů zvolilo textovou odpověď, avšak tři z nich do ní nic nevyplnili. Zbýlých šest respondentů uvedlo: ztrátu domácího mazlíčka, ukončení kontaktu s prarodiči ze strany otce, omezení oblíbeného koníčku, ztrátu kontaktu s kamarádkami matky, soužití s novou přítelkyní otce a soužití s novým přítelem matky.

Působí až zarážejícím dojmem, kolik aspektů může negativně ovlivnit jediné odloučení dvou lidí, kteří dříve ze společných pohnutek uzavřeli sňatek. Některé aspekty jsou nabízeny a snad nikoho nepřekvapí. Naproti tomu jiné nutí k zamyšlení, zda byly důvody rozvodu natolik nezbytné, odůvodněné a podstatné, že převrátily život naruby plodu, který z jejich právě ukončovaného svazku minimálně před šestnácti lety vzešel.

Otázka č. 11: Jsou nějaké aspekty ve Vašem životě, které rozvod rodičů **pozitivně** ovlivnil?

Pro tuto otázku byly rovněž zvoleny rozšiřující odpovědi dotazníku – rozhodně ano, spíše ano, rozhodně ne, spíše ne a nevím. Zároveň lze mezi touto otázkou a otázkou č. 9 sledovat jistou kauzalitu. Na otázku, zda jsou nějaké aspekty způsobené či ovlivněné rozvodem rodičů kladné, 7 respondentů odpovědělo rozhodně ano, 15 respondentů souhlasilo pouze s částí, zatímco 33 respondentů odpovědělo rozhodným nesouhlasem. Na to 23 respondentů zvolilo možnost spíše ne a 13 respondentů odpověď na danou otázku nevědělo.

Pro přehlednější výsledky a závěry jsou zjištěné údaje uvedené v následující tabulce tak, aby odpovědi svým náhledem na daný problém korespondovaly:

Tabulka č. 2: negativní a pozitivní aspekty rozvodu rodičů

Otázka č. 9 (negativní aspekty)		Otázka č. 11 (pozitivní aspekty)	
Rozhodně ano	32	Rozhodně ne	33
Spíše ano	18	Spíše ne	23
Rozhodně ne	8	Rozhodně ano	7
Spíše ne	19	Spíše ano	15
Nevím	14	Nevím	13

Z údajů v tabulce jasně vyplývá, že někteří respondenti vnímali rozvod rodičů pozitivně, zatímco jiní negativně (celkem 77 respondentů). Procentuální zastoupení respondentů s pozitivním náhledem na rozvod činí 28 – 36% započítáme-li i zcela nerozhodné názory (možnost “spíše“) a 9 - %, započítáme-li pouze názory respondentů, kteří rozvod rodičů vnímají zcela či spíše záporně, je 64 – 72%, přičemž těch, kteří následky rozvodu rodičů vnímají rozhodně negativně, je 41 – 42%. Z celkového počtu 91 respondentů vyplývá, že 15% z nich dosud nespatřuje ani pozitivní ani negativní aspekty rozvodu rodičů. Nabízí se otázka vhodná k dalšímu zkoumání, jak konkrétně tyto jedinci na rozvod nahlíží, nakolik si ho připouštějí a jak se s ním v budoucnu vypořádají psychicky.

Otázka č. 12: O jaké aspekty se jedná? (zde můžete uvést více možností odpovědí)

K popsání pestré škály předpokládaných odpovědí také v tomto případě posloužila výčtová otázka doplněná textovou odpovědí. Nabídka odpovědí byla zvolena na základě veřejného povědomí o průběhu rozvodu v rodinách s potomky a přístupu rodičů k nim.

Aspekt dárků jako materiálních motivací či upomínek považuje za vyhovující, žádoucí nebo kladný 32 respondentů napříč různými vztahy a postoji k rozvodu rodičů. Nabízí se možnost, že materiální stránkou se rodiče snaží své děti uchlácholit, eventuálně naklonit si je na svou stranu.

Aspekt více pozornosti v podstatě souvisí s aspektem předchozím. Pouze materiální stránka je zde nahrazena stránkou citovou. Tuto možnost zvolilo 28 respondentů, z nichž 5 označilo i možnost s aspektem dárků. Možnost ovšem zároveň souvisela i s následujícím aspektem.

Aspekt prožití více společného času s rodiči a zároveň aspekt více pozornosti označilo celkem 26 respondentů bez souvislosti s pohlavím či věkem. Samotný aspekt byl označen 31krát. Aspekt klidnějšího prostředí domova po rozvodu výrazně souvisel s odpověďmi v otázkách č.9 a 11. Všech 8 respondentů, kteří neshledávali rozhodně nic špatného na rozvodu rodičů, zvolilo tuto možnost. Kromě nich vybralo stejně ještě dalších 12 respondentů. Tato informace částečně odpovídá na již zmíněnou otázku, kdy se nabízí rozvod jako skutečně ta nejlepší varianta vyřešení nefunkčního vztahu rodičů.

Zbývající aspekty pramení výhradně z možnosti s otevřeným prostorem pro odpověď. Této možnosti využilo celkem 15 respondentů, z nichž však čtyři žádný aspekt nedopsali (3 z otázky č. 10 a jeden další). Zbýlých jedenáct respondentů uvádělo: „s otcem jsme nemohli mít psa“, „mám teď větší pokoj“ (tuto variantu zmínili tři respondenti), „méně kroužků, které mi vnucovala matka“, „tátova přítelkyně je moje kamarádka“, „máme teď doma více uklizeno“ (odpověděli 2 respondenti), „víc mi chutná, když vaří táta“ a konec hádek, který jeden z respondentů označil slovy „Konečně klid!“ Zvláště poslední aspekt by mohl být zařazen do již zmíněného klidnějšího prostředí domova po rozvodu, ale zřejmě byl pro respondenty natolik důležitý, že ho zaškrtili a pro jistotu ještě jednou doplnili, což rovněž má důležitou vypovídající hodnotu.

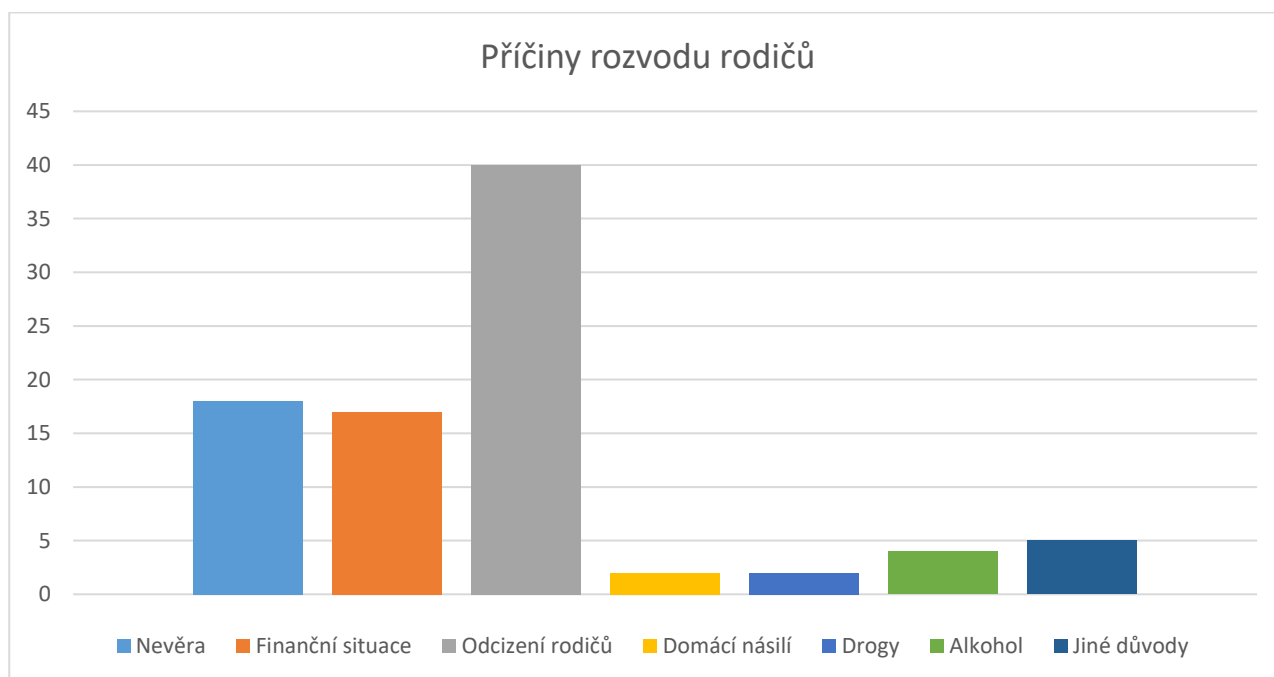
Otázky č. 13 a 14 nevypovídaly ani tak samy o sobě, jako spíš byly chápány coby informativní podpůrná základna pro předchozí i následující otázky dotazníku. Coby detailnější vykreslení přispívající k pochopení jednotlivých případů, ale rovněž ke komplexnějšímu náhledu na problematiku vnímání rozvodu rodičů jejich potomky – adolescenty.

7.3. Dílčí cíl *Odhalit příčiny a důsledky rozvodu podle středoškoláků*

Otázka č. 13: Co bylo podle Vašeho názoru hlavní příčinou rozvodu rodičů?

V rámci této otázky se nabízelo zaškrtnutí pouze jedné možnosti a rovněž volba odpovědi s doplněním. Otázka pouze doplnila již zpracované otázky, ale také poskytla informační základnu pro otázky následující. Sama o sobě neměla příliš vypovídající hodnotu. Celkem 18 respondentů (20 %)

uvedlo, že za hlavní příčinu rozvodu rodičů pokládá nevěru. 17 respondentů (19 %) rozvod přisuzovalo finanční situaci, celých 40 respondentů (44 %) uvádělo odcizení rodičů, 2 z nich (2 %) domácí násilí, 2 drogy (2 %) , 4 alkohol (4 %) , nikdo nevybral jiné závislosti, např. gamblerství, a pět z nich uvedlo jiné důvody (5 %): změna životního stylu jednoho z rodičů (2krát), názorový nesoulad (1krát), změn pohlaví potomka (1krát), rozhodnutí žít s kamarádem (1krát). Zbývající tři respondenti do poslední možnosti uvedli, že důvod rozvodu neznají.

Graf č. 2 – Příčiny rozvodu rodičů

Otázka č.14: Jaké byly podle Vás hlavní důsledky rozvodu?

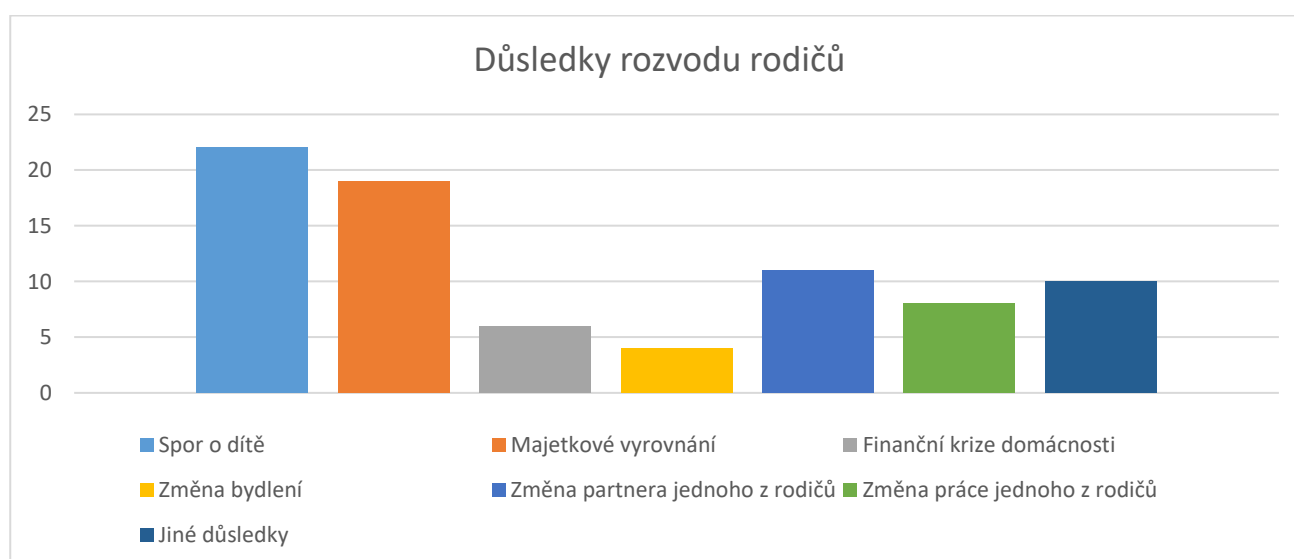
Zejména touto otázkou lze podepřít mnohá zjištění vyplývající z ostatních otázek v dotazníku. Již v souvislosti s otázkou č. 10 se bohatě využil její informační potenciál. Respondenti měli v této otázce na výběr ze sedmi možností: spor o dítě, majetkové vyrovnání, finanční krize v domácnosti, změna bydlení, změna práce jednoho z rodičů, změna partnera jednoho z rodičů samozřejmě možnost s prostorem pro vlastní vyjádření.

V této otázce dotazníku zároveň nacházíme značné důvody pro neoblíbenost rozvodu rodičů mezi jejich potomky. Vždyť 22 respondentů jako hlavní důsledek rozvodu označilo spor o dítě. To je 24% respondentů, což rozhodně není zanedbatelné množství. Spor o dítě jako takový ovlivňuje kladné i záporné aspekty, které potomek v rámci rozvodu vnímá. Odvíjí se od něj rovněž pocity, které jedinec během rozvodu rodičů prožívá, ale také následný vztah, který s rodiči bude mít, na což se posléze zaměří otázky č. 15, 16, 17 a 18.

Dalším nepříjemným hrotem rozvodu, na který potomek naráží je majetkové vyrovnání. Jako hlavní důsledek rozvodu ho označilo 19 respondentů (21 %), mezi něž patřili především ti, kteří rozvod vnímali kladně, byť jen spíše, a odvoz majetku k druhému rodiči vnímali jako největší zlo. Na konci celého dotazníku se nacházel prostor pro případná sdělení, kam jedna z dotazovaných dívek uvedla, že n ni nejvíc působí, když teď – krátce po rozvodu rodičů – musí doma s matkou sedět na dece položené na podlaze, protože otec si odvezl gauč. Vystává otázka, jak tato sedmnáctiletá dívka rozvod snáší psychicky, když její mysl ulpívá na takových částech reality – toto ostatně zodpoví otázka č. 19. Za další poznatek lze považovat, že materiální stránku rozvodu prožívají spíše ženy.

Pouze 6 respondentů (6 %) vnímá jako hlavní důsledek finanční krizi domácnosti. Čtyři z nich jsou muži a 2 ženy, přičemž 5 z nich zůstávalo v domácnosti s matkou a jeden s otcem. Vzhledem k věku s nimi rodiče patrně probírají rodinnou finanční situaci nebo se jí respondenti dovtipili sami. Jako třetí nejvýrazněji podléhající důsledek rozvodu rodičů respondenti uvádějí změnu bydlení (celkem 14 respondentů – 15 %). Poté následuje změna partnera jednoho z rodičů (celkem 11 respondentů – 12 %), změna práce jednoho z rodičů (8 respondentů – 9 %). Deset respondentů uvedlo zcela jiné důsledky (11 %), např.: odloučení od otcovy strany rodiny, ztráta domácího mazlíčka, ztrátu přátel z důvodu stěhování, ale také zlepšení rodinného klimatu, upevnění vztahu s rodičem, s nímž respondentka bydlí, lepší životní prostor po přestěhování apod.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že sice lze vymezit nejčastější důsledky rozvodu, ale nikdy je není možné předpovědět s jistotou, neboť rozvod rodičů poskytne jejich potomkům téměř nepřehledné a 100% nepředvídatelné množství důsledků, z nichž lze vymezit pouze fakt, že rozvod v globálním měřítku není primárně špatný, ani primárně dobrý. Vždy záleží na jedincích, jejich domluvě a jejich chování vůči potomkům, kteří rozvodem mohou získat, avšak i ztratit nejvíce.

Graf č. 3 – Důsledky rozvodu rodičů

7.4. Dílčí cíl *Zjistit aktuální vztah s rodiči*

Otázka č. 15: Se kterým z rodičů jste zůstal/a po rozvodu bydlet?

Tato uzavřená otázka nabízela celkem 5 odpovědí: s matkou, s otcem, s oběma rodiči (pro případ, že by rodiče po rozvodu zůstali ve společné domácnosti), s matkou a jejím přítelem, s otcem a jeho přítelkyní.

Nejvíce respondentů zůstalo po rozvodu u matky celkem 38 (42 %). Naproti tomu u otce setrvává pouze 23 respondentů, tedy 25 % (z toho 11 mužů a 2 ženy). V rodině doplněné novým partnerem/partnerkou jednoho z rodičů žije celkem 29 respondentů (32 %) – 21 u matky a jejího nového partnera a 8 u otce a jeho nové partnerky. Pouze rodiče jednoho z respondentů (1 %) setrvávají nadále ve společné domácnosti i po rozvodu manželství.

Ze zjištěných údajů vyplývá, že 90 respondentů (tj. 99%) si po rozvodu rodičů muselo zvyknout na nové rodinné prostředí. Zároveň lze vyhodnotit, že tato změna nebyla kritická pro všechny, bere-li se v potaz, že jako hlavní důsledek rozvodu vnímá spor o dítě 22 respondentů. Z celkového počtu 90 respondentů žijících v novém rodinném prostředí tak patrně spory o dítě provázelo pouhých 24% z nich.

Otázka č. 16: Jaké jsou Vaše vztahy s rodiči nyní?

Celkem 21 respondentů (23 %) uvedlo, že vztahy s rodiči jsou jednoznačně dobré, za spíše dobré je označilo 37 respondentů (41 %), celkem 27 respondentů za spíše špatné (30%) a 3 respondenti (3 %) z určité špatné. Tři respondenti (3 %) uvedli, že se vídají pouze s jedním rodičem. V tomto případě se jednalo o respondenty, kteří v rozvodu rodičů spatřovali především pozitiva.

Pomineme-li proměnlivost vztahů adolescentů vůči rodičům, kterou lze obsáhnout v prvních třech možnostech odpovědí na položenou otázku, můžeme konstatovat, že je pravděpodobná úvaha, která by vyvracela hypotézu, že rozvod rodičů je primárním působitelem nepodložené nesnášenlivosti vůči jednomu z rodičů.

Otázka č. 17: Stýkáte se i s druhým rodičem?

30 respondentů (33 %), kteří žijí pouze s jedním z rodičů, se s druhým rodičem stýká často. Zřídka se s druhým rodičem stýká 18 respondentů (20 %). Celkem 26 respondentů (29 %) přijde do osobního kontaktu s druhým z rodičů jen velmi zřídka, načež 16 respondentů (18 %) se s ním nestýká vůbec. Zde opět spatřujeme korelaci mezi vztahy adolescentních respondentů se svými rodiči, kterou lze přehledněji vyobrazit v tabulce, přičemž odpovědi určité špatné a vídám se pouze s jedním rodičem z otázky č. 16 lze sloučit:

Tabulka č. 3: vztahy s rodiči

Otázka č. 16		Otázka č. 17	
Jednoznačně dobré	21	Často	30
Spíše dobré	37	Zřídka	18
Spíše špatné	27	Velmi zřídka	26
Určitě špatné	3 + 3 = 6	Vůbec	16

Otázka č. 18: Jaký máte nyní vztah k druhému rodiči?

Tato otázka poskytuje jistý kontrolní náhled na informace zjištěné v otázkách č. 16 a 17, které byly shrnuty v tabulce. Celkem 21 respondentů (23 %) konstatovalo, že s druhým rodičem, u něhož nebydlí, mají výborný vztah. Z nich 18 jsou respondenti, kteří se s druhým rodičem stýkají často, 2 zřídka a 1 velmi zřídka. Ze 46 respondentů vyřazujeme jednoho, který trvale žije u obou rodičů, tudíž 45 respondentů (50 %) tvrdí, že s druhým rodičem má vztah dobrý, ačkoliv se 7 respondentů z toho počtu s druhým rodičem vůbec osobně nestýká. Svůj vztah k druhému rodiči považuje za špatný celkem 24 respondentů (27 %). Téměř všichni z nich v otázce č. 16 odpověděli, že své vztahy s rodiči celkově považují spíše za špatné. Z hlediska adolescence není přetrvávající pocit špatného vztahu s rodiči výjimkou, což potvrdilo dříve vyřazených 47 dotazníků od respondentů, které v životě rozvod rodičů nepotkal.

7.5. Dílčí cíl *Zjistit vliv rozvodu rodičů na budoucí život adolescenta***Otázka č. 19: Můžete uvést, zda Vám někdo (Profesionál: psycholog, pedagog, sociální pracovník) pomáhal zvládnout situaci či aktuálně pomáhá?**

Že je rozvod pro potomky krizovou situací, nemůže být pochyb. Každý se tuto situaci snaží zvládnout, jak nejlépe může, a proto byla v dotazníku nabídnuta i tato otázka. Celkem 54 respondentů (59 %) odpovědělo, že odbornou pomoc nepotřebovalo. Naproti tomu celkem 37 respondentů (41 %) odpovědělo, že profesionálního poradenství využili. Například žena, která si všimla deky místo gauče, využívala pomoci odborníků, stejně jako muž žijící s rozvedenými rodiči v jedné domácnosti – lze jen fabulovat, zda je toto důvod jejich dalšího společného setrvání pod jednou střechou. Mezi respondenty, kteří vyhledali poradenství odborníka, převažují ženy (25 žen, 11 mužů).

Přesto mezi muži najdeme i některé z těch, kteří se stýkají pouze s jedním rodičem a uvedli, že jim tento stav vyhovuje a rozvod vnímají jako pozitivum. Z odpovědí v dotazníku ovšem

nevyplývalo, zda zmínění dva muži nenavštěvovali odborníky ještě před tím, než došlo k rozvodu jejich rodičů.

Z dotazníku a konkrétně této otázky vyplynulo, že odborné pomoci je v případě rozvodu rodičů skutečně zapotřebí a – ačkoliv byla v minulosti i v některých současných případech vnímána jako něco stigmatizujícího – je poměrně hojně využívána, což jistě přispívá ke správnému překonání krizového stavu v nejbližší rodině, ale také k pozdějšímu náhledu na manželství, jak bude dokázáno v následujících otázkách.

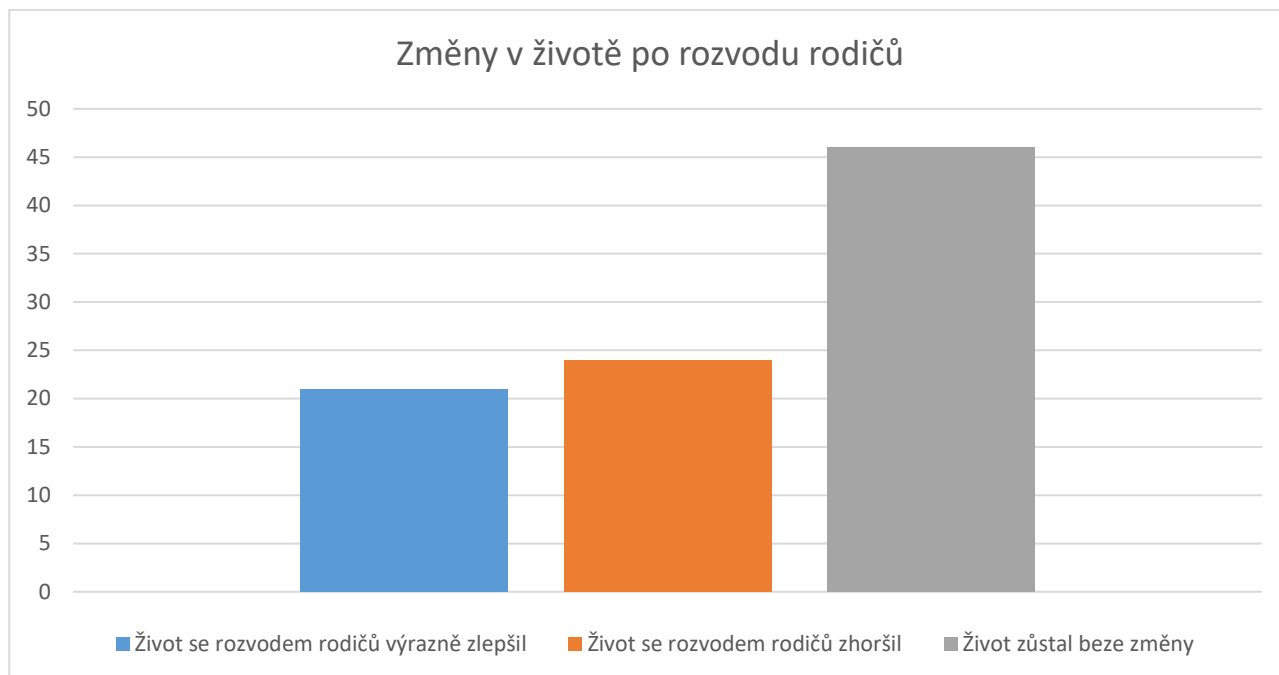
Otázka č. 20: Ovlivnil rozvod rodičů Váš názor na uzavření manželství?

Výsledné údaje odpovědí na tuto otázku se až zavádějícím způsobem podobají počtu odpovědí na otázku předchozí. Celých 59 respondentů (65 %) uvedlo, že rozvod rodičů jejich náhled na manželství nezměnil, zatímco 32 respondentů (35 %) odpovědělo, že rozvod rodičů jejich náhled na manželství ovlivnil negativně, že do budoucna neplánují uzavřít sňatek. Nabízející se korelace s počtem respondentů, pro něž svatba nepřipadá v úvahu, nevyužívá pomoc odborníka. Naproti tomu respondentů, kterým odborník pomohl či pomáhá, není s ohledem na svůj sňatek rozvodem rodičů ovlivněno.

Otázka č. 21: Jak se změnil po rozvodu rodičů Váš dosavadní život?

Zvláště v souvislosti s předcházející otázkou je tato sebereflexivní otázka možná poněkud zavádějící a její význam by odhalilo až dlouhodobější nazírání na problematiku u konkrétních jedinců. 21 respondentů (23 %) uvedlo, že se jejich život rozvodem rodičů výrazně zlepšil. Naproti tomu 24 respondentů (26 %) sdělilo, že se jejich život zhoršil a život celkem 46 respondentů (51 %) zůstal beze změny. Provedeme-li srovnání tohoto náhledu a odpovědí s otázkou č. 16 a 17 u jednotlivých respondentů, zjistíme, že údaje respondentů odpovídají. Přibližně 21% respondentům rozvod rodičů nezhoršil vztahy s nimi a pozitivně ovlivnil jejich život. Přibližně stejnému počtu se rozvodem zhoršil život i vztahy s rodiči. Uprostřed Gaussovy křivky se pak nachází cca 50% všech zkoumaných jedinců, jimž rozvod život nijak výrazně neovlivnil.

Přes veškerá úskalí vnímání rozvodu potomkem z dotazníkového šetření vyplynulo, že poměrově největšímu množství zkoumaných jedinců rozvod život v celkovém náhledu ani nezhoršil, ani nezlepšil. Přesto je důležité sledovat každého jednotlivce zvlášť a zaměřovat se na jeho problémy a pohnutky způsobené rozvodem rodičů, protože se ukázalo, že těchto není málo a v rámci globalizování problému je v žádném případě nelze přehlížet.

Graf č. 4 – Změny v životě po rozvodu rodičů

7.6 Shrnutí výsledků výzkumu

Z výsledků výzkumu vyplývá, že většina respondentů z rozvedených rodin prožívala v souvislosti s rozvodem rodičů úzkost, vztek, strach a obavy. Překvapivé však může být zjištění, že přibližně 16 % adolescentů vnímá rozvod svých rodičů pozitivně. Rovněž překvapivou může být odpověď těch respondentů výzkumu, kteří uvádějí, že rozvod svých rodičů ani nezaznamenali, případně že rozvod manželství je v dnešní době moderní záležitost. Většina respondentů vnímala rozvod svých rodičů jako náročné období, případně dokonce jako zdrcující tragédii. Ukazuje se však, že ve vnímání rozvodu rodičů hraje velkou roli věk adolescenta, přičemž platí, že čím je adolescent starší, tím lépe rozvod svých rodičů snáší.

Respondenti obviňovali z rozvodu manželství většinou buď matku, anebo otce, menšina vinila oba rodiče či nikoho z nich. Otce obviňovaly především adolescentky ztotožněné s matkou jako kamarádkou.

64 % respondentů uvedlo, že rozvod rodičů jejich život v nějakém ohledu negativně ovlivnil. Nejčastěji byl rozvod rodičů spojován se zhoršením školního prospěchu (především u respondentů, kteří vnímali rozvod rodičů jako zdrcující tragédii), se zhoršením finanční situace, s nucenou změnou bydlení a zhoršením kamarádkých vztahů (především pak u těch respondentů, kteří museli v souvislosti s rozvodem svých rodičů změnit bydliště). V ojedinělých případech zmiňovali

respondenti ztrátu domácího mazlíčka, ukončení kontaktu s prarodiči ze strany otce, omezení oblíbeného koníčku, soužití s novou přítelkyní otce či novým přítelem matky. Pouhých 8,5 % respondentů nebylo rozvodem rodičů nijak zasaženo a 15 % respondentů nevnímalo pozitivní ani negativní důsledky rozvodu rodičů.

Mezi pozitivní aspekty rozvodu rodičů řadili respondenti například lepší materiální zabezpečení ve smyslu více dárků a více pozornosti (zřejmě ve snaze rodičů uchlácholit své děti), více času tráveného s rodiči, klidnější prostředí domova po rozvodu.

Respondenti vnímali jako příčinu rozvodu svých rodičů ve většině případů odcizení rodičů, dále pak nevěru, špatnou finanční situaci rodiny, odcizení manželů, v menším měřítku pak domácí násilí, drogy či alkohol, ale také změnu životního stylu jednoho z rodičů či názorový nesoulad. Tři respondenti uvedli, že důvod rozvodu neznají.

Co se týče důsledků rozvodu z pohledu respondentů, vnímali především spory rodičů o dítě, spory související s majetkovým vyrovnáním, změnu bydlení jako důsledek rozvodu, pouze 6 respondentů uvedlo jako důsledek rozvodu finanční krizi domácnosti.

Nejvíce respondentů zůstalo po rozvodu bydlet s matkou. Plných 99 % respondentů si po rozvodu rodičů muselo zvyknout na nové rodinné prostředí, ne pro všechno šlo však o kritickou životní změnu. Většina respondentů má v současnosti dobré či spíše dobré vztahy s rodiči, ne všichni se však pravidelně stýkají i s rodičem, se kterým nežijí v jedné domácnosti (přibližně polovina respondentů se s druhým rodičem stýká, druhá polovina velmi zřídka či vůbec).

54 respondentů v souvislosti s rozvodem rodičů nepotřebovalo žádnou odbornou pomoc, 37 respondentů ji naopak využilo (převážně šlo o ženy). Většinu respondentů také rozvod rodičů nijak neovlivnil v názoru na uzavření manželství.

Z výsledků výzkumného šetření plyne, že příčin i důsledků rozvodu rodičů ve vztahu k dítěti může být celá řada a vnímání těchto aspektů je interindividuálně odlišné a závislé na mnoha faktorech, které se vzájemně ovlivňují. Přestože rozvod je pro dítě náročnou životní situací, z výsledků výzkumu vyplynulo, že největšímu počtu respondentů se život v souvislosti s rozvodem nezhoršil ani nezlepšil, dá se tedy říci, že jeho vliv nebyl nijak zásadní.

Z realizovaného výzkumného šetření vyplývají důležitá doporučení pro praxi. Především je s ohledem na výše uvedené závěry nutný striktně individuální přístup k dětem zasaženým rozvodem rodičů, protože vnímání příčin i důsledků rozvodu na život dětí mohou být různé a nelze nic automaticky předpokládat. Za nezbytně nutné považujeme také znalosti z oblasti vývojové psychologie, které umožní pochopit specifika vnímání, myšlení a interpretace objektivních skutečností dětmi a dospívajícími s ohledem na jejich vývojovou fázi, protože právě věk hraje ve vnímání rozvodu rodičů významnou roli.

ZÁVĚR

S ohledem na vzrůstající počet rozvodů v současné české populaci je téma rozvodu manželství velmi aktuálním tématem, které se přímo dotýká mnoha rodin a zasahuje do života mnoha dětem, které jsou nuceny se s touto náročnou situací nějakým způsobem vyrovnat. Pro většinu z nich je rozvod rodičů velmi náročným obdobím života, mnohé jej vnímají jako traumatizující a jeho následky si v různých podobách nesou po celý svůj život, rozvod rodičů může mít různé příčiny a také velmi různorodé dopady na praktický život potomků. Tyto konkrétní dopady je potřeba znát, aby mohla být práce s rodinou či se samotným dítětem efektivní a smysluplná. V každém případě je rozvod rodičů pro dítě velkou změnou, na kterou se musí adaptovat, což může být s ohledem na jeho nezralost a nedostatek zkušeností obtížné.

Cíle práce byly naplněny. Teoretická část práce přehledně, výstižně a srozumitelně shrnuje poznatky o problematice rozvodu manželství ve vztahu k dětem, a to se zaměřením na adolescenty. Prostor je věnován vymezení základních pojmů, tématu manželství a manželských krizí, problematice rozvodu a jeho vlivu na rodinu, jednotlivce i dítě. Zvýšená pozornost je věnována vývojovému období adolescence jakožto obzvláště citlivému období ve vývoji člověka. Realizované výzkumné šetření zjišťuje a prezentuje názory středoškoláků posledních ročníků na téma rozvodu, přičemž tyto jejich názory vyplývají z jejich osobních zkušeností, protože se jedná o děti z rozvedených rodin. Z výsledků realizovaného výzkumu vyplývají zajímavé závěry a doporučení pro praxi, která je možno zúročit v sanaci rodin v porozvodové situaci i při práci s dítětem zasaženým rozvodem rodičů. Především doporučujeme citlivý individuální přístup zohledňující celkový kontext rozvodu manželství, konkrétní okolnosti a názory zúčastněných dětí. Podléhání stereotypům a bezdůvodné předjímání je kontraproduktivní a může napáchat velké škody.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Coloroso, B. *Krizové situace v rodině*. Praha: Ikar, 2008. ISBN 978-80-247-1027-7.

Dvořáková Závodská, J. a kol. *Manželství a rozvody: praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-34-3.

Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

Chráška, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

Kraus, B., Poláčková, V. a kol. 2001. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-0042.

Máchová, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974. ISBN 08-079-74.

Matoušek, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7367-331-4.

Mlčák, Z. *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-452-4.

Orvin George, H. *Dospívání: kniha pro rodiče*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0124-3.

Plaňava, I. *Manželství a rodiny. Struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

Smith, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

Thorová, K. *Vývojová psychologie. Proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

Vágnerová, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0015-3.

Linhart, J., Vodáková, A., Petrušek, M. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

Zákon č. 89/2012, občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 - Pohlaví

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Pohlaví

Tabulka č. 2 – Negativní a pozitivní aspekty rozvodu rodičů

Tabulka č. 3 – Vztahy s rodiči

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Pocity v době rozvodu rodičů

Graf č. 2 – Příčiny rozvodu rodičů

Graf č. 3 – Důsledky rozvodu rodičů

Graf č. 4 – Změny v životě po rozvodu rodičů